

Tre senbohemer og Gustaf Frödings siste reise

Av O. Henrik Akeleye Braastad

O. Henrik Akeleye Braastad har sin yrkeshistorie i nasjonal forskningsøkonomi og forskningsorganisasjon, men har i de senere år viet sin oppmerksomhet omkring nordisk litteraturhistorie med foredrag og artikler om statsminister Ole Richter og Ebba Astrups mangfoldige drama – og med spesiell interesse for Gustav Frödings liv og diktning. Braastad er bosatt på Lillehammer, hvor både Fröding og Wildenvey har sin historie. Akeleye Braastad er tildelt den svenske Gustav Fröding-medaljen. Han har også skrevet om sin slektning Ingeborg Akeleye i Larvik.

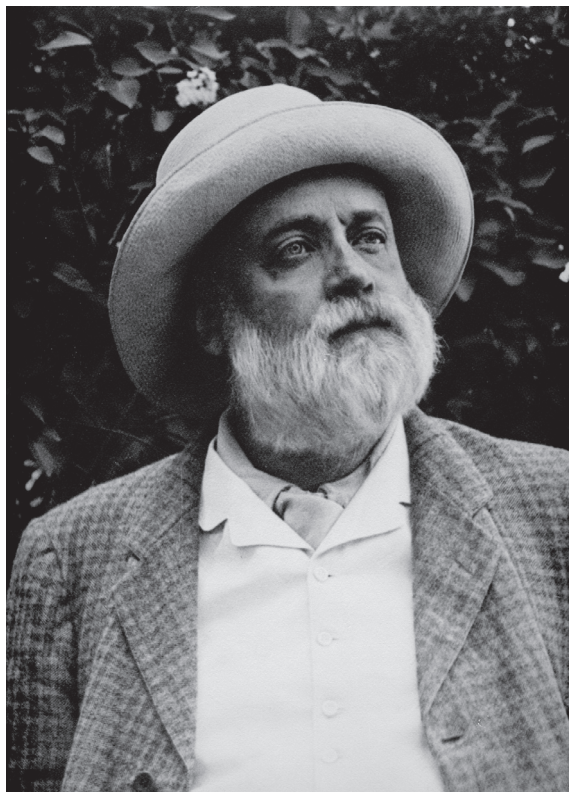
Aret er 1911. I Stockholm - Wildenvey, Nils Kjær og Sven Elvestad. Inne på et hotellrom sitter de tre norske "senbohemer", som har tatt seg dit fra den beryktede restaurant Gravesen i Kristiania.

Nils Kjær, velgasjert teateranmelder hos redaktør Amandus Schibsted i Aftenposten, har skrevet til August Strindberg og fått innvilget et intervju i Strindbergs nåværende hjem, "Blå torner". Kjærs innvilgede Strindbergintervju er noe å skryte av i det norske journalistkorpset i Kristiania.

Den andre er en ung haldenser, Sven Elvestad, allerede en feiret kriminalforfatter, i Stockholm på oppdrag for redaktør Ola Thommessen i nystartede "Tidens Tegn", der han akkurat har tiltrådt og topper en stjernepekke medarbeiderstab.

I Stockholm har Herman Wildenvey sluttet seg til selskapet, han har vært i den svenske hovedstaden siden januar.

Wildenvey presenterer nå Elvestad – alias Stein Riverton, "Jernvognen"s forfatter - for den svenske juristen, kriminalpsykologen Andreas Bjerre. Bjerre er Berlin-utdannet og med meget omtalte feltintervjuer av fanger på det svenske statsfengslet Långholmen. Bjerre vil gjerne treffe "Jernvognen"s forfatter. "Jernvognen" hadde vært en kolossal suksess for Elvestad, spesielt i Sverige, hvor den ble solgt i et opplag på 200 000.

"Kjære Wildenvey – Jeg sender deg dette bilde til dig, hvor det hører mest hjemme i dette land. Din hengivne Jacob Hilditch." Slik lyder en påskrift til bildet av Gustav Fröding som henger på Herman Wildenveys arbeidsværelse på Hergisheim i Stavern. Jacob Hilditch var forfatter og en fremragende journalist i Dagbladet og Aftenposten - og mest kjent som forfatteren av den sagnomsuste "Trangviksposten".

De tre nordmennene havner i Bjerres hjem, ute på Heleneborg ved Långholmen. Under et jevnt innsig av pjoltere drøftes kriminelle grusomheter, inntil navnet Gustaf Fröding blir nevnt. Den svenske verten kan fortelle at Fröding er meget syk. Det skulle visst gå mot slutten, ble det sagt. Wildenvey griper inn i samtalen når Frödings diktning kommer på tale. "Det lekende glade og menneskelig kaprisiøse, som blir liggende øverst i sinnet og smile som vannliljer, de dystre og tunge, det selvavslørende, alltid spåklig geniale, som synker ned til bunnen av ens sjel," skriver Wildenvey senere. Wildenvey har tidligere hatt fjernkontakt med den svenske dikteren.

De tre herrer blir sittende der ute på Bjerres Heleneholm ved Långholmen og samtale om Fröding helt til de skal gå, helt til de sier adjø. Andre tiltenkte tema blir denne kvelden bare forbigått.

”Man blir taus av å snakke med en ånd!”

Nils Kjær har besøkt Strindberg og har kommet tilbake til de to andre, hemmelighetsfullt ordknapp. ”Man blir taus av å snakke med en ånd,” sier Kjær til vennene når han kommer tilbake fra ”Blå tornet”. Elvestad har allerede levert notiser til Tidens Tegn med telegrammer om Frödings helsetilstand de siste dager, men ser nå med ett en anledning til å overgå Kjær. Han vil lage det siste intervju med den nå i Norden så berømte lyrikeren, som bor med pleierske og husholder i sitt lille hus Gröndal ute på Djurgården. Også fordi Kjær, skribenten halvvakademiske alibi, svermet for Fröding, ”det uforfalskede folkelige uttrykks sanne mester,” som Kjær selv hadde utropt den svenske dikteren til.

”Jeg vil reise dit ut til Gröndal i morgen den dag,” sier Elvestad til vennene.

Ved Frödings 50-årsdag et halvår tidligere hadde for øvrig Kjær i en stor artikkel i Tidens Tegn beskrevet Frödings forfatterskap i en eneste lyrisk helteforklaring. Kjær refererer i artikkelen med all hyllest løpende diktstrofer fra värmländingen. Han nøler ikke med å rangere svensken foran Lord Byron – i de bibelske fantasier. Kjær, som i perioden fryktet regjerer på toppen av det norske kritikerparnass, demonstrerer omfattende kjennskap til den svenske lyrikeren, om enn nå, i en periode av ny norsk nasjonsbygging, med forkjærlighet for Frödings folkelivsdikter. Men ikke bare det: ”Hans suverenitet som dikter beror også på at ingen poetisk uttrykksform er ham fremmed. Han er som en vis hersker over mange folk; han taler alle sine elskelige undersåtters språk,” heter det i Kjærs 50-årsartikkel i Tidens Tegn. ”Og denne poesi er blitt alt folkets, og om hundre år vil kanskje det samme suverene folk, som aldri i nåtid eller fortid har diktet en stavelse, edelmodig tilkjenne seg forfatterskapet og skånsomt glemme opphavsmannen. Hvem var vel han, poeten?”, skriver Nils Kjær.

Men ved 50-årsdagen hadde Nils Kjær allerede tatt litterært farvel med dikteren: ”Prins Alladin av lampen har ingen lampe igjen,” hadde Kjær skrevet.

Det er 8. februar har de tre sitter sammen ute på Söder. Først dagen etter forteller Stockholm-avisene at Fröding er død, men de er kjent med dødsfallet allerede dødsdagen gjennom en informert slektning av Bjerre. Men Elvestad har bestemt seg, han reiser sporenstreks ut til Frödings hjem, og herfra er det at han skriver artikkelen ”Frödings dødsdag”, som Ola Thommessen trykker i ”Tidens Tegn”. Dette regnes som en sorts premiere

Sven Elvestad - "Riverton" - Knut Gribb og Asbjørn Krags skaper.

på den portrettjournalistikk som Elvestad skulle bli så berømt for i "Tidens Tegn" og som ligger fremst i historiebøkene over norsk journalistikks gullpenner.

Frödings dødsdag

Elvestad skildrer turen ut til Gröndal, det er i høyvinteren plutselig en uventet dag av vårlys, menneskene glipper med øynene mot et uvant lys etter dager med mørke. Huset er tomt, forlatt, elementene i huset fra en dikters siste liv er med et stivnet. Oppbrudd, ruin. Foran hans bokskap henger et hvitt klede. Begravelsesbyrået kommer samtidig med Elvestad. Dekket av et hvitt laken bæres Fröding, en tung mann, av fire sterke menn, i Elvestads påsyn ned trappen til "Lit de Parade" i det store rommet i første etasje. Pleiersken med Genferkorset, Signe Trotzig, liten og sped, glider forsagt unna, gjemmer seg som en spurv i Frödings gjenhengende store frakk.

Elvestad intervjuer Signe Trotzig. Etter fem år er hun ikke blitt trett, han hadde til sist fått den store roen over seg, sier hun. I hele hans ferd lå mildhet, intet ondt snakk om noen, han gikk aldri i veien for noen, mens menneskene fredlyste de steder han hadde ferdes. Hun forteller også om hans munterhet og hans arbeidslyst, endog i den siste tid har han sluttredigert samlingen "Efterskörd".

Men så var det slutt, etter en siste natt med kamfer og morfin. Hun hadde snakket med ham klokken fem om morgenen, men kvart på ni var det slutt. Det uventede sollyset kastes inn i huset. "Hvis han bare hadde kunne sett dette lyset," sier Signe Trotzig til Sven Elvestad.

Det synes som om Elvestad har hatt en lang samtale med pleiersken.

Hans referat fra dødsleiet og husets død er inngående og detaljert beskrevet.

Men nå treffer Elvestad der ute Frödings søster Mathilda, som er bosatt på Lillehammer, men er kommet til Gröndal for å være broren nær. Dikteren har 14. desember skrevet et brev til henne med ønske om god jul, men også med et "Välkommen, om du vil komma!" Hun har straks takket ja, og fra Frödings formynder, advokat Carl Lagerlöf, har hun fått tilsendt 150 kroner til reisen fra Lillehammer til Gröndal. Hun kommer ikke til Gröndal før senere i januar. Når Sven Elvestad nå treffer henne, har hun vært der hos broren sammen med pleiersken og husholdersken i snart tre uker. Mathilda Fröding må fra Norge ha vært kjent med Elvestad og hans voksende anseelse. De snakker formodentlig norsk sammen der ute denne dødsdagen. Og Mathilda, hun satt ved siden av broren ved sengen da han sluknet, hun var den som fikk høre hans siste ord. Hun kan fortelle Elvestad at han da har sagt til henne at "Jeg vil ikke være noe ideal".

Det er kaldt i stuen der Elvestad vises inn av søsteren Mathilda. Dikteren er lagt på en høy seng. Vinduet er åpent mot vinteren. Pleiersken har løftet duken fra ansiktet, og Elvestad beskriver det store merkelige hodet, de store lukkede øyelokk, overgrodde av hvitt hår og skjegg. Elvestad ser Signe Trotzig står der også, hun kjærteegner varsomt hodet, sier noe uforståelig, stille. Journalisten går ut, han føler den isende kulden. "Er ikke Frödings diktning som en sommer midt i vår ubarmhjertige iskrok av verden," slutter han.

Wildenvey kommer senere til å kommentere Elvestads reportasje fra dødsværelset, han finner stemningen Elvestad fremvrister i reportasjen som en dikters verk, Elvestad selv var langt mer dikter enn journalisten selv ville vedstå seg, mente Wildenvey. Og i Dagens Nyheter heter det senere:

"Den norska pressen ägnade som våra telegram redan visat den döda skalden den varmaste hyllning. Tidens Tegn t.ex. innehåller en flerspaltig telegrafisk skildring av ett besök vid Frödings bår".

Gustav Frøding, Byste av Carl Eldh. Her på formannsværelset i Den norske Forfatterforening har den stått siden 1931 og som eneste kunstneriske utsmykkingsforemål.

Førstesider i norsk presse

Gustaf Frødings dødsleie og begravelse er stort nyhetsstoff i norsk presse før, under og etter begravelsen, en hel uke med snaut tredve oppslag, hvorav halvparten førstesideoppslag.

7. februar melder Aftenposten på side 2: "Frødings tilstand meget alvorlig", og avisen har daglig dekning av dikterens siste ferd til og med "Gustaf Frødings Jordefærd" 13. februar. I Kristiania dekkes ellers hendelsen i konservative Morgenbladet, her også av C. J. Hambro, i Social-Demokraten, Dagbladet og Verdens Gang - det er Eilert Bjerke, André Bjerkes far som skriver der - foruten Elvestads artikler i Tidens Tegn.

Også aviser utenfor Oslo er preget av dødsfallet. Bergensavisene dekker hendelsen allerede fra 7. februar, både Arbeidet (senere Bergens Arbeiderblad) og Bergens Tidende med dominerende førstesideoppslag. Man kan også lese om dødsleiet og dødsfallet i Drammens Tidende og i Trondhjems Folkeblad. En bekymret norsk presse dekker sykdomsforløpet og dernest hyllesten ved bisettelsen. I arbeiderpressen er dekningen også med en viss politisk profil. "Gustaf Frøding for Folket", heter det på første side i bergensavisen Arbeidet. I Social-Demokraten i Kristiania skriver Fernanda Nissen, som var Frødings medpasient under oppholdet på Suttestad på Lillehammer.

Hennes mann, Oscar Nissen, er på denne tid redaktør for Social-Demokraten.

Mange av artiklene skrives av Norges fremste redaktører og journalister, og artiklene bærer vitnesbyrd om at Frödings forfatterskap har vært særdeles kjent og elsket i det norske pressekorpsset på denne tiden.

I den lille lillehammeravisen Bonden, organ for den grundtvigianske folkehøyskolebevegelsen i de trakter, kan man 17. februar lese en liten notis om at Gustaf Fröding er død. Det var det eneste som sto å lese i Lillehammers aviser ved dikterens bortgang, selv om han hadde bodd der i tilsammen tre år i perioden 1890-1896.

I det litterære Norge får Frödings død stor oppmerksomhet. I Det Norske Studentsamfund holdes det minnemøte om den store svenske dikteren.

Den daværende formannen, senere litteraturprofessor Fredrik Paasche, holder tale. Og østerdalsdikteren, stor den gang, Jacob Breda Bull hilser Fröding ved hans død fra Värmlands nabolandskap i vest. Breda Bull omskriver et kjent Frödingdikt:

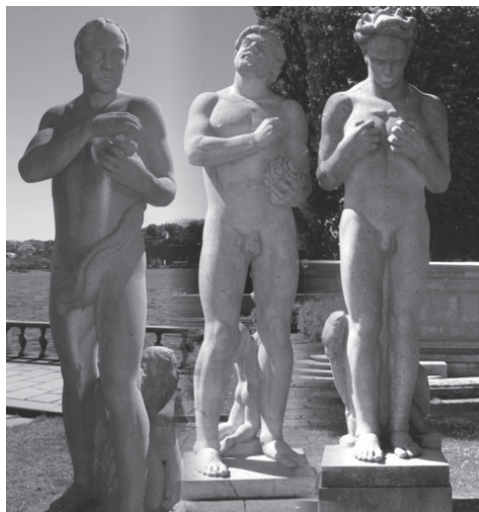
”Säf säf susa
våg, våg slå
sukkar som vaggsong i skogarna gå
vidare gungas de
varsamt tillbaka, från Norge, det grå:
Säf, säf susa
Våg, våg slå.”

De tre senbohemene fra Norge deltar ved Frödings begravelse, steg for steg. Og det er et helt folk som tar avskjed med dikteren. 10 000 samlet seg foran hans hjem på Djurgården før ferden går med fire sorte hester til Klara kirke. 200 000 mennesker skal ha vært tilstede på Stockholms gater.

I kirken sitter Kronprinsen - Gustav (den 5.), prins Eugen og Svenska Akademiens medlemmer, og for første gang er arbeiderbevegelsens røde faner å se i en svensk kirke. Det er påfallende at nordmennene får plass på den strenge, restriktive deltakerlisten!

Begrvelse som dikt

Og de følger med det oppsatte ekstratoget med kisten fra Centralstasjonen i Stockholm og til Uppsala. Ved hver stasjon de passerte med toget med Frödings kiste sto det mengder av mennesker i vinterkulden og så toget

Fröding i Stadshusparken i Stockholm, i midten - til høyre Strindberg, til venstre Josefson.

fare forbi, forteller Wildenvey. "Vi mintes forskjellen fra Bjørnsons begravelse i Kristiania i april året før, sol og vår i motsetning til mørke, vinter," skriver han. "Studenter med fakler i endeløse prosesjoner langs gravferden, først i Stockholm, senere i Uppsala. De bar kisten gjennom en fakkellallé, så blomstene ble blodrøde av skjæret og røken steg opp som fra et veldig offerbål." Alle Uppsalas to tusen studenter er med. "Inne på kirkegården, med de bare asketrærne spøkelsesaktig tegnet mot en grønn vinterhimmel, var sørgebluss tent hele veien frem til graven. Røken gled opp i luften og samlet seg oppe over trekronene til tunge skyer som rødmet svakt i ildskjæret."

"Det er som et selsomt dikt," sa Sven Elvestad.

De var enige om at jordfestingen - i mørket, under fakkelskinnet - virkelig var som et selsomt dikt av den største av alle mestere... "Fröding er åndens triumf," sier Sven Elvestad.

To timer senere er de med toget tilbake i Stockholm. Byen lyser og lever, som intet har hendt. "Hva gjorde mest inntrykk på deg," spør Wildenvey. "Strindberg, da han sto ved kisten i Klara kirke og leste "Forkynneren," svarer Elvestad.

"Hvilket Frödingdikt tror du folk kjenner best?"

"Skalden Wennerbom."

"Men det er vel ikke hans beste dikt?"

”Nei”

”Tror folk at det er et selvportrett?”

”Mange tror vel det. Men du må ikke tro at det var noen Wennerbom de fulgte til graven i dag. Folk feller en tåre når en ånd som Fröding belyser skalden Wennerbom, men selv vil de ikke senke faner eller bære fakler for ham. Det er denne belysningen, åndens lys, de følger og sørger over når det går bort.

”Fröding er åndens triumf”, svarer Sven Elvestad. Elvestad skildrer gravferden, skriver en artikkel for avisen, telefonerer den til Tidens Tegn samme kveld.

To dikterbegravelser

Senere på natten står Sven Elvestad på Gustaf Adolfs Torg i Stockholm. Han ser klippehøydene på Södermalm dekke mot havgapet lengre ute. Sorte skorsteinspiper rager opp mot nattehimmelen. Elvestad synes Söders høyder likner en stor krigsflåte på vei inn, slepende røyk etter seg. Som han står der får han en isnende følelse av angst, en forutanelse. Han gjenkjenner hos seg selv en følelse fra Bjørnsons vårbegravelse i Kristiania ti måneder tidligere, i Bjørnsons egen april.

”Det var likesom mitt instinkt været noe inne i fremtidens år,” skriver Elvestad. Og han har opplevd samme følelse snaut seks år tidligere, ved Karlstad-forhandlingene.

Han har derfra senere skildret marerittet i ”Det nye Norge: Krigen 1905”. Elvestad så på Bjørnson og Fröding som hele Nordens diktere. De var like mye lest og sunget i hele Skandinavia den gang. Dikterkunst av dette format bandt de skandinaviske folk sammen, mente Elvestad. De var påminnelsen om en felles folkelig tilhørighet i Norden. Og nå, når de var borte, kunne samholdet gå opp i limingen. Det kunne føre til krig mellom folkene. Bjørnson og Frödings død hadde svekket folkene i Skandinavia, alle hadde nå de samme tanker, mente Elvestad.

”Dypt i vårt sinn lever følelsen av at vi er truet av at vi er svakere. Vi har alle skjebnen over oss.”

Vinternatt i Norden

Når Frödings søster Mathilda vender tilbake til Lillehammer etter at begravelsen er over, huset på Djurgården er ryddet ut og dikterbrorens store

Frödings grav i Uppsala idag.

bo er gjort opp, så finner hun frem haugen med avisen Gudbrandsdølen. Redaktøren, Filseth, har vært i besittelse av et håndskrevet dikt av Mathilda Fröding. 10. februar 1911, dagen etter at lokalavisredaktøren har lest Kristiania-avisenes mange minneord om Gustaf Fröding, trykker han søsterens dikt i avisen. Mathilda ser straks sitt eget dikt fra avisbunken når hun kommer frem til utgaven for 10. februar. Hun har kalt diktet "Vinternatt", og slik leser hun det nå, tilbake fra Stockholm. For nå er det jo trykket i avisen, over nesten hele den første siden:

"En vinternat under Stjernelys
og glitrende Rim, som falder
fra Buske og Trær. Et sagte Drys
af fine og lette Krystaller.
det er som å Reise i Eventyrland
i Féernes Sagarige,
hvor Maanen strør Sølv over isblankt vand
og Sorgernes Skygger vige....."